

תשורה

מהברית מילה של
הרד הנמול לוי יצחק שליט"א
איידעלמאן

יום ג', ט"ז שבט, תשפ"ב

ב"ה

לפנינו צילומים משני עלי הגהה הראשונים של
ה"הדרן" משיחת כ' מנ"א השי"ת.
תחילת השיחה נדפסה בלקו"ש חט"ו ע' 561,
וההדרן נדפס בלקו"ש חט"ז ע' 533 ואילך.
ה"מעל"ד" האחרון נתפרסם כבר, והשאר הוא
בפרסום ראשון.

עס איז דאך ידוע אז ביוס היא"צ איז יעמולט א עלי' פון דער נשמה, די התחלה פון דער עלי' איז דעם שבת וואס פאר דעם יא"צ, (שער המצוח ס"פ ויחי). יעמולט איז מען דאך עולה לחורה (און אויב מ'קען נאך אויספירן איז מען עולה לחורה צו מפטיר), אבער דער עיקר עלי' איז אין דעם טאג פון יא"צ גופא, כידוע בדרושי ל"ג בעומר.

די עלי' וואס אין דעם טאג פון יא"צ איז יעדער יאר, הגם עס איז שוין דורך געגאנגען כמה שנים פון דער הסחלקות, מ"מ איז יעדער יאר אין דעם טאג פון יא"צ קומט צו א עלי' לגבי פריער, און דערפאר פירט מען זיך אז אין דעם טאג פון יא"צ מהפללין לפני החיבה און מען זאגט א דבר חורה, ובפרט איינער פון יוצאי חלציו (ראה זח"ג ס"פ בחוקותי). אויך איבער זאגן א דבר תורה מהנפטר.

מ'האט מיר געבעטן שרייבן א סיוס עפ"י נגלה אויף מסכת קידושין, האב אין דאס אפגעלייגט אויף יא"צ, און ווי באלד אז דא זיינען דאך אלע אנשי חורה אדער ישיבה בחורים וואס זיינען איצטער אין חורה, וועט זיי ניט אריין אז עס וועט געדויערין נאך א וויילע כדי עס זאל זיין פריילעכער צו הערן זאל מען דער ווייל זאגן לחיים.

* * *

וז"ל סיוס מסכת קדושין: חניא ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא חורה שכל אומנות שבעולם אין עומדות לו אלא בימי ילדותו אבל בימי זקנותו הרי הוא מוטל ברעב אבל חורה אינו כן עומדח לו לאדם בעת ילדותו ונותנת לו אחריה וחקוה בעת זקנותו, בעת ילדותו מהו אומר וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, בזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו.

בכלל אין לערנען, איז פאראנען כמה אופנים: הנקרא דער ליטווישער לערנען, הגיון והסברה, דער לערנען וואס בכלל איז מען עס מייחס צו פולין, דער אופן חידוד ופולפול. אבער דעם ענין פון מדייק זיין דעם לשון וסגנון איז ניט אנגענומען. מסתמא איז דאס מצד מיעוט הזמן, און נאך א טעם אויף דעם איז, וויילע דאס איז דער חילוק פון חושב"כ און חורה שבעל פה, חושב"כ איז דער עיקר די אותיות, שהרי מצינו שמאוח אחת בחורה ישנו פרק שלם בש"ס און אין חושב"פ איז דער עיקר דער ענין, וכמבואר בלקו"ח (ביאור ולא חשביה). אך מ"מ הרי פשיטא דגם בחושב"פ הלשון מדויק ביותר, ביז אז מ'קען פון דעם לשון ארויס נעמען חלי חלין של ענינים, איינער פון דעם אלט'ן רבי'נס גרעסטע חסידים ר' נחמיה דבראוונער, איז מדייק דעם לשון אפי' אין א ס"ז אדער א מגן אברהם און נעמט דערפון ארויס א ענין להלכה, ומכ"ש אז מ'דארף מדייק זיין אין ש"ס.

והנה המאמר דר' נהוראי הנ"ל איז פאראנען אויך אין דער משנה, ובאריכות יותר. וז"ל המשנה: ר"נ אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא חורה שאדם אוכל משכרה בעוה"ז והקרן קימת לו לעוה"ב ושאר כל אומנות אינן כן כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינן יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מח

ברעב אבל התורה אינו כן אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, בנערותו מהו אומר וקווי ה' יחליפו כח, בזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה, וכך הוא אומר באברהם אבינו ואברהם זקן זה' ברך את אברהם בכל, מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצותי חוקתי ותורתי.

והנה החילוק בכלל בין המשנה לברייתא הוא, כמ"ש הרמב"ם בהקדמה לפי' המשניות דרבי שנה הכל בקצרה, "דבר קצר וכולל ענינים רבים", ולכן המשנה היא הקיצור, אך אח"כ שנחמטו המוחין הוצרכו לפרט לריבוי פרטים. ולכן הרגיל בש"ס הוא אשר הענינים נשנו במשנה בקיצור, ונשנו בברייתא באריכות ובפרטיות. ולפי"ז חמוה מאד סגנון המאמר הנ"ל, שבמשנה הוא באריכות ובפרטיות ובברייתא בקיצור, שזהו בהיפך מהסדר שבכל הש"ס כנ"ל.

גם בחוכן המאמר אינו מובן, שהרי אי' בחוספתא הובאה בפ"ק (כ"ס, א) שחייב ללמד אדם את בנו אומנות, ומשמע שאין חולק ע"ז, וא"כ מהו אומר מניח אני כל אומנות שבעולם כו', (ומש"כ בחדא ג' שגם לר"נ מלמדו אומנות אבל רק ארעי - צע"ג. שהרי אומר מניח אני כל אומנות כו' ואיני מלמדו אלא חודה כו', ולא זכר כלל קבע או ארעי).

גם צ"ע הטעם לכמה השינויים שיש בלשון המאמר בין המשנה והברייתא: א) במשנה מונה חולי זקנה ויסוריין, בברייתא דק זקנה. ב) במשנה מסיים וכן הוא אומר באברהם כו' ובברייתא אינו. ג) במשנה מוסיף בנוגע לתורה "שאדם אוכל כו' לעולם הבא", ובברייתא אינו ד) במשנה הל' נערותו וזקנותו, בברייתא ילדותו וזקנותו. ה) במשנה: ושאר כל אומנות, בברייתא שכל אומנות שבעולם.

והנה, בכלל, בדרכי הקושיא והתירוצ, אף שבהשקפה ראשונה התירוצ מכוון הוא, לפעמים חכופות יש לדחותו. ולכן בכל תירוצ יש מקום לספק, אולי אינו אמיתי ובהתבוננות הראוי' ימצאו הדיחוי, אבל אם ע"י הנחה ותירוצ אחד מחורצות ב' וג' קושיות שבעניין, ומי יימר כשהקושיות הן מסוג שונה - הרי זה מחזק את ההשערה דהתירוצ אמיתי הוא, וכאשר ירבו מספר הקושיות המחישבות ע"י הנחה אחת, כן תתקרב ההשערה לודאות.

והתירוצ להחילוקים שבין המשנה והברייתא וכל קושיות הנ"ל יובן, בהקדם פסק הידוע של הרמב"ם (הל' ת"ח פ"ג הל' יו"ד, פיה"מ אבות פ"ד מ"ה) שאוסר לרבנים ולת"ח לקחת הספקתן מן הציבור, והאריך בגנותן של אלו שמתפרנסים מן התורה ועושים אותה קרדום לחפור בה, שמשחמשים בכתרה של תורה (בל' החסידות בחכ' ורצונו של הקב"ה). והביא ע"ז הרבה ראיות מהגמ' אך הבאים אחריו השיגו אליו והביאו כמה ראיות שמוחר להתפרנס מן התורה, והנה אדמוה"ז (בהל' ת"ח פ"ד סט"ו והוא מהכס"מ והתשב"ץ כמסומן שם) פוסק דאסור שיהי' תחלת לימודו ע"מ שיהי' זה לו לאומנות להתפרנס בה, שנמצא משחמש בכתר תורה חשמיש של חול, אבל אם למד לש"ש ואח"כ אין לו במה להתפרנס, אם לא במלמדות או דיינות והוראות שנמצא לומר לצרכה. שכשיהי' מעונה ברעב לא יוכל לעסוק בה כדאוי, או אם יוכל להתפרנס ממלאכה אחרת ומניח מלאכתו מלהתפרנס בה ומתפרנס מלימוד התורה ה"ז מותר, ואי"ז קרדום לחפור בה לצרכו, שאדרבא הוא מניח את מלאכתו שיהי' יכול להתפרנס ממנה ועוסק בחורה כדי שלא יבטל מת"ת, נמצא שלומר לשמה ולצרכה.

ולכאוף ההיחר ע"ז יש לבאר בב' סברות: א) כנ"ל. ב) החילוק בין לכתחלה לדיעבד, דלכתחילה בודאי אסור ללמוד כדי להתפרנס. אבל בדיעבד אם למד בהיחר לשמה, אח"כ אין לו ברירה כי מוכרח לפרנסה, אז אינו מחויב עתה ללמוד אומנות, כיון שיכול להתפרנס תיכף מהתורה שלמדה בהיחר, (ואולי נרמזה סברא זו בלשון אדמוה"ז שם: שלא יהי' תחלת לימודו כו' אבל אם למד לש"ש ואח"כ כו'). וע"ד דוגמא כמו שאסור לצאת בספינה או בשירא כשיגרום לחילול שבת, אבל אם יצא מקודם בהיחר, אז מותר להמשיך ללכת אם הספינה והשירא, מכיון שיצא בהיחר ואח"כ הרי פיקוח נפש דוחה שבת (ראה שו"ע אדמוה"ז חאו"ח סרמ"ח ס"ה וסי"ג), וכ"ה בענין הנ"ל.

והנה בגמ' ברכות (לה, ב) אי' פלוגתא בין ר' ישמעאל ורשב"י, שר' ישמעאל אומר שצריך לחרוש בעת חרישה ולקצור בשעת קצירה כו' ור"ש אומר א"כ תורה מה תהא עלי' אלא יעסוק בתורה ומלאכתו נעשית ע"י אחרים, וסיימו בגמ' הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, היינו שזהו דרך רק ליחיד סגולה כמו ר"ש ור"ע כמבואר במס' נדרים (נ, א) וכיו"ב.

והנה לפי"ז הרי יש ג' אופנים בלימוד התורה: א) כדי להתפרנס ממנה, שזה אסור. ב) לימוד לשמה, אך אח"כ אם לא יהי' לו במה להתפרנס יתפרנס ממנה, שזה מותר. ג) לעשות תורתו קבע ומלאכתו נעשית ע"י אחרים בדרך נס, שזהו הדרך ליחיד סגולה.

ובזה יובן המאמר דר' נהוראי שאומר מניח אני כל אומנות שבעולם כו', ואף שחייב אדם ללמד אח' בנו אומנות כנ"ל, אלא הפי' בזה הוא שיתפרנס באחד מאופני ההיחר הנ"ל: מהתורה גופא באופן של היחר כמ"ש אדמו"ר הזקן, או שתהי' מלאכתו נעשית ע"י אחרים.

ובזה יובן הדיוק בהלשון ואיני מלמד אח' בני אלא תורה, דלכאוף הי' צ"ל ואיני לומר אלא תורה, ומהו הדיוק בני דוקא, (ועפ"י פשוט א"ל שזהו מפני שכך הוא לשון הבבות שקדמו למאמר ד"נ ובהם נאמר מלמד אח' בני, מפני התחלת המשנה: ולא ילמד אדם את בנו אומנות נשים, ובהתחלה הוא בדיוק, כי לעצמו מותר, ודוקא לבנו שחובת לימודו על האב, היינו בעודנו קטן, ובמילא קאי כשהוא דרוק אסור. ולכן מסיים במשנה בכל הבבות שאח"כ ג"כ בענין בנו). והענין בזה הוא, כי בודאי לעצמו אסור לומר כן מניח אני כל אומנות כו', דא"כ הרי הוא עושה את התורה קדרום לחפור בה, משא"כ כשהוא מלמד את בנו כו' ראז הרי אין איסור בדבר, שהרי כשהוא קטן אינו נזקק לפרנסה ולומד לשמה, ואח"כ יהי' לזה דין של דיעבד, וכנ"ל.

ואף שאביו יודע לכתחילה שאח"כ יהי' הבן מוכרח בזה, מ"מ מותר, ע"ד שמוחר לצאת בספינה ושירא ג' ימים קודם השבת, אף שיודע שאח"כ יהי' מוכרח ללכת בשבת, כיון שכעת מותר ואח"כ יהי' הדין דדיעבד.

* * *

ולכאוף יש להקשות ע"ז, דהנה אי' בפ"ק (כס, ב) הוא ללמוד ובנו ממולח ללמוד בנו קודם, משא"כ הוא ללמוד וזר ממולח ללמוד, הוא קודם. והסעם לחילוק זה כי כשבנו לומד תורה בהשתדלותו, הרי זה כאילו גם הוא בעצמו לומד, משא"כ בזר (הל' ת"ת לאדמוה"ז פ"א ה"ז). ועפי"ז הרי כשמניח כל האומנות ומלמד בנו רק תורה, הרי גם

לזכות החיל בצבאות השם
לוי יצחק שי' איידעלמאן
"כשם שנכנס לברית
כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים"